

Jaroš, Jiří

Poznámky k nálezům vypíchané keramiky z bývalé Markovy cihelny ve Vyškově na Moravě

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1975-1976, vol. 24-25, iss. E20-21, pp. [35]-49

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108830>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JIRÍ JAROŠ, MUZEUM VYŠKOVSKA, VYŠKOV

**POZNÁMKY K NÁLEZŮM VYPÍCHANÉ KERAMIKY
Z BÝVALÉ MARKOVY CIHELNY VE VYŠKOVĚ
NA MORAVĚ**

(Památce Gabriela Křivánka)

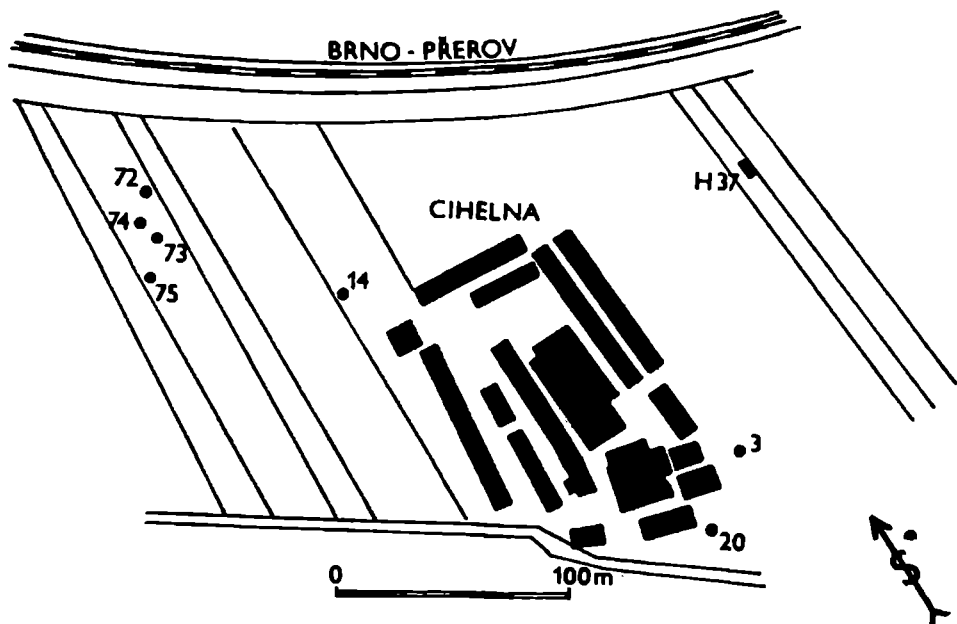
Archeologický průzkum Vyškovska zůstane navždy spojen se jménem obětavého archeologa-amatéra Gabriela Křivánka, dlouholetého člena Moravského archeologického klubu. Nejvýznamnější lokalitou, na kterou zaměřoval pozornost po celou dobu své působnosti, byla bývalá Markova cihelna ve Vyškově-Předměstí. Uvědomíme-li si, že v létech 1936—1962 zde G. Křivánek zachránil — pokud lze dnes zjistit — přes 158 sídelních objektů a hrobů z nejrůznějších období pravěku,¹ vysvitne význam lokality nejen pro blízké okolí, ale vzhledem k její poloze v geograficky významné „Vyškovské bráně“ i pro sledování kulturních vztahů v rámci širších územních celků. Dokazuje to množství dokladů, tříděných po léta podle náleзовých souborů. Řadu zachycených objektů G. Křivánek úplně prokopával a pokud bylo při probíhajících těžebních pracích možno, odebíral veškerý dochovaný archeologický materiál. U některých objektů pořizoval rovněž schematickou kresebnou či fotografickou dokumentaci a objekty průběžně čísloval; zaznamenával jejich polohu do vlastního generálního plánu lokality v měřítku 1 : 500.² Pokoušel se vést náleзовý deník a zprávu. Veškerá dokumentace jeho záchranných akcí však po jeho úmrtí zůstala v rukopisných poznámkách. Při přebírání autorovy sbírky v Markově cihelně jsem ji našel v neuspořádaném stavu. Přes uvedené negativní okol-

¹ J. Skutlil (Vyškovsko, Vlastivěda moravská, Brno 1965, 46) uvádí 93 sídelních objektů a 59 pravěkých hrobů. V roce 1973 Muzeum Vyškovska převzalo sbírku G. Křivánka z dosavadního uložení v prostorách bývalé Markovy cihelny. Po převzetí zjistil autor příspěvku 158 různých náleзовých souborů vedle dalšího, dnes již neidentifikovatelného materiálu.

² Originál a kopie generálního plánu bývalé Markovy cihelny jsou uloženy v AÚ ČSAV v Brně.

nosti poskytují nálezy a záznamy G. Křivánka základní obraz pravěkého vývoje lokality.³

Na tak bohaté lokalitě, jakou Markova cihelna vskutku byla, nechyběly ani doklady neolitického osídlení lidu s vypíchanou a moravskou malovanou keramikou (dále jen VK, MMK). Kultura lidu s lineární keramikou (dále jen LnK) je na této lokalitě dosud zastoupena keramickými zlomky z jámy č. 69 (západní strana cihelny), zatímco osídlení nositelů kultury s MMK náleží objekty č. 35–37 (rovněž západní strana).⁴ Přítomnost objektů VK na sídlišti v areálu cihelny přehledně zachycuje situační plánek

Obr. 1. Vyškov na Moravě. Situační plán bývalé Markovy cihelny s vyznačením archeologických objektů (podle G. Křivánka).

lokality zmenšený podle generálního plánu G. Křivánka⁵ v měřítku 1 : 2500 (obr. 1). Podle plánu i z rukopisných poznámek jsme zpraveni o následujících objektech:

1. sídlištních jámách č. 3, 14, 20, 72–75,
2. kostrovém hrobu č. 37.

³ Díky pochopení ředitelství Muzea Vyškovska byla sbírka G. Křivánka převezena do prostor muzea a zřízen pro ni depozitář.

⁴ G. Křivánek, Archeologické nálezy v bývalé Markově cihelně ve Vyškově, nepublikovaný rukopis, str. 1, se zmiňuje o čtyřech jámách MMK na západní straně cihelny. V dochovaném materiálu jsou pouze tři jámy č. 35, 36, 37 (rkp. i materiál M Vyškov, neinventováno).

⁵ Za redukci děkuji Ing. M. Jarošovi.

Objekty se nacházely v mírném svahu, severojižně se klonícím k říčce Hané v nadmořské výšce od 257,47 m do 242,61 m. Kromě spraše jsou na lokalitě doloženy také recentní a pohřbené černozemě podle profilu, popsaného prof. J. Pelíškem roku 1939.⁶ U některých objektů jsme na pochybách o příslušnosti keramického materiálu, dodaného z naleziště do muzejních sbírek. Tak je tomu v případě jam č. 3 (jižní strana) a č. 14 (západní strana) v souvislosti s materiálem publikovaným M. Zápotockou.⁷ U jámy č. 20 (jižní strana) známe nevýrazný materiál (obr. 4: 1–7), postrádáme však informaci o jejím vzhledu a rozměrech. Rovněž tak u jámy č. 75 (západní strana). Dokumentaci a doklady známe tedy současně pouze u jam č. 72–74 (západní strana cihelny). Kostrový hrob č. 37 (východní strana) je naopak zachycen pouze v náčrtu a poznámkách; jeho obsah nebyl ve sbírce nalezen. Stručnou charakteristiku objektů podle dochované dokumentace poskytuje připojený přehled:

Charakteristika objektů VK z bývalé Markovy cihelny

Jáma č.	Parc. č.	Délka	Šířka	Hloubka	Orientace	Tvar
72 záp.	332/3	1,9	1,4	0,9	S–J	„vanovitý“
73 záp.	333/1	1,55	1,25	0,8–0,9	S–J	„protáhlý; severní část zahloubena“
74 záp.	332/1	2,65	1,9	0,7–1,0	S–J	„vanovitý; střední část zahloubena“

Hrob č.: 37 vých.

Druh: kostrový

Parc.: 373/1

Orientace: hlavou k J — nohama k S

Pozice kostry: skrčená (?); 0,75 m pod povrchem

Zachování kostry: část porušené lebky, kostí z nohou, značně zetlelé

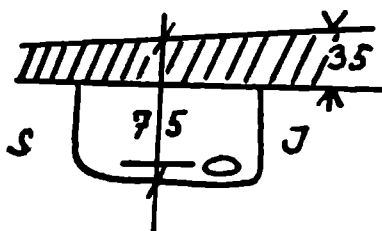
Hrobový zásep: černá hlína

Výbava: na dně jámy dna nádob; ubagrováno (keramika označena jako vypíchaná, blíže neurčena)

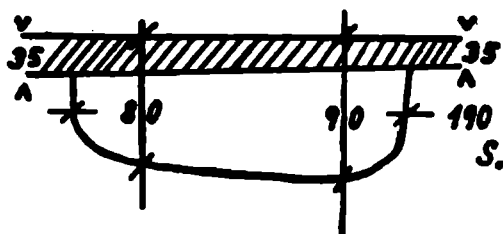
Objekty č. 72 až 75 se kumulují poměrně blízko sebe v SZ části areálu cihelny; do téže části směřuje i osamocený objekt č. 14. Jámy č. 3 a 20 se vyskytují na protilehlém jihovýchodním konci. Ode všech jmenovaných objektů je značně vzdálen hrob č. 37 a to směrem východním. Nelze rozhodnout, zda tato situace je zapříčiněna stavem záchranného průzkumu, nebo jde o intencionální umístění (pohřebiště?). O vzhledu objektů jsme

⁶ J. Skutil, Moravské prehistorické výkopy a nálezy, ČMMZ XXXIII, část I, 1946, Brno 1947, 124–127, podle J. Pelíška.

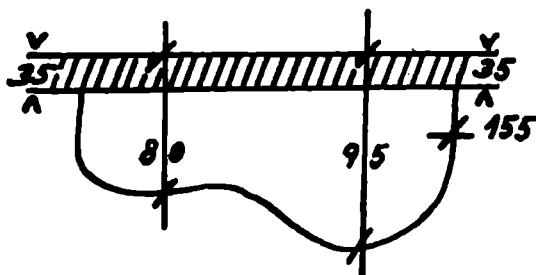
⁷ M. Zápotocká, Die Stichbandkeramik in Böhmen und in Mitteleuropa (Sonderabdruck); in: Fundamenta, Reihe A, Band 3, Köln–Wien 1970, Taf. 4 (M. Vyškov, i. č. 3019, 3025b). Nálezy datovány do autorčiny II. fáze vývoje VK.

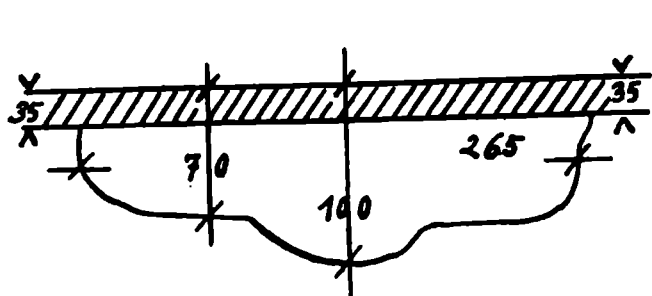
KOSTROVÝ HROB
Č. 37

ZÁPADNÍ STRANA
IÁMY
Č. 72

Č. 73

Č. 74

Kóty v cm

Obr. 2. Vyškov na Moravě — bývalá Markova cihelna. Řezy objekty s vypíchanou keramikou.

informování pouze příčnými řezy (obr. 2). Neznáme jejich půdorysy a to poněkud znesnadňuje srovnání s objekty na jiných lokalitách. I přes schématické znázornění je patrna jejich příslušnost k obvyklým sídlištním objektům. Pozornosti by patrně zasloužily pouze jejich malé rozměry (největší má v delší ose pouhých dva a půl metru, což by nesvědčilo o rozsáhlých „hlinicích“) a jednotná orientace delší osy severojižním směrem. Jámý tu netvoří rozsáhlé komplexy, jako na jiných lokalitách, pokud tak ovšem můžeme soudit z malé odkryté plochy. Může být nadhozena otázka prohlubní v objektech č. 73 a 74. I pro tento případ lze najít analogie například v Hustifanech,⁸ Libkovicích,⁹ Lobčích¹⁰ i jinde. Absence jámových komplexů i kúlových systémů opět odkážeme na stav výzkumu.

Ke kostrovému hrobu č. 37 lze podotknout: je-li jeho kulturní příslušnost k VK zaručena, patřil by po hrobu H₂ z Těšetic-Kyjovic a dvou pohřbůch v jámách v Nové Vsi u Oslavan jako čtvrtý svého druhu k pohřbům VK na Moravě.¹¹ Vzhledem k hrobu H₂ z Těšetic-Kyjovic by však měl opačnou orientaci kostry,¹² což by však nemuselo být podstatné při vzácnosti a neustálenosti pohřebního ritu v tomto období; například zcela jinou orientaci od obou jmenovaných hrobů má pohřeb z Prahy-Dejvic.¹³ I když naznačené srovnání abstrahuje od vnitřních chronologických rozdílů jednotlivých případů, shledává jako společný znak skrčenou pozici kostry, což odlišuje naše případy např. od pohřbů německé hinkelsteinské skupiny VK.¹⁴

Při sledování náplně sídlištních objektů VK v Markově cihelně je potěšitelnou skutečností poměrná zachovalost jednotlivých náleзовých souborů. Nedošlo naštěstí k jejich smíšení a tak snad bude možno při budoucím podrobném hodnocení moravské VK porovnávat tvarové a výzdobné výrazný materiál i z této lokality bez nebezpečí nadměrného zkreslování vývojového obrazu kultury. Neméně závažná je i okolnost samostatného výskytu VK bývalé Markovy cihelny v jámových souborech, což je — alespoň do současné doby — jev pro stav moravské VK s výjimkou Těšetic-Kyjovic zcela výjimečný. Není tomu tak dlouho, co V. Podborský velmi oprávněně konstatoval při hodnocení moravské VK, že náleзовé celky nelze v této kultuře většinou vůbec identifikovat a často ani její přesná lokalizace na sídlištech, kde se vyskytuje spolu s kulturou MMK není v mnoha případech zjištělná.¹⁵

⁸ E. Pleslová-Štíková, Sídlíště lidu s vypíchanou keramikou u Hustifan, AR IX, 1957, 12–14.

⁹ Z. Vána, Neolitické sídlíště v Libkovicích u Duchcova, AR IV, 1952, 15–16.

¹⁰ V. Spurný, Neolitické sídlíště v Lobčích, AR III, 1951, 130–132.

¹¹ M. Šteklá, Pohřby lidu s volutovou a vypíchanou keramikou, AR VIII, 1956, 707; V. Podborský, Neolitické a halštatské sídlíště u Těšetic-Kyjovic na Moravě, PA LX, 1969, č. 2, 574, 579, obr. 6 : 2.

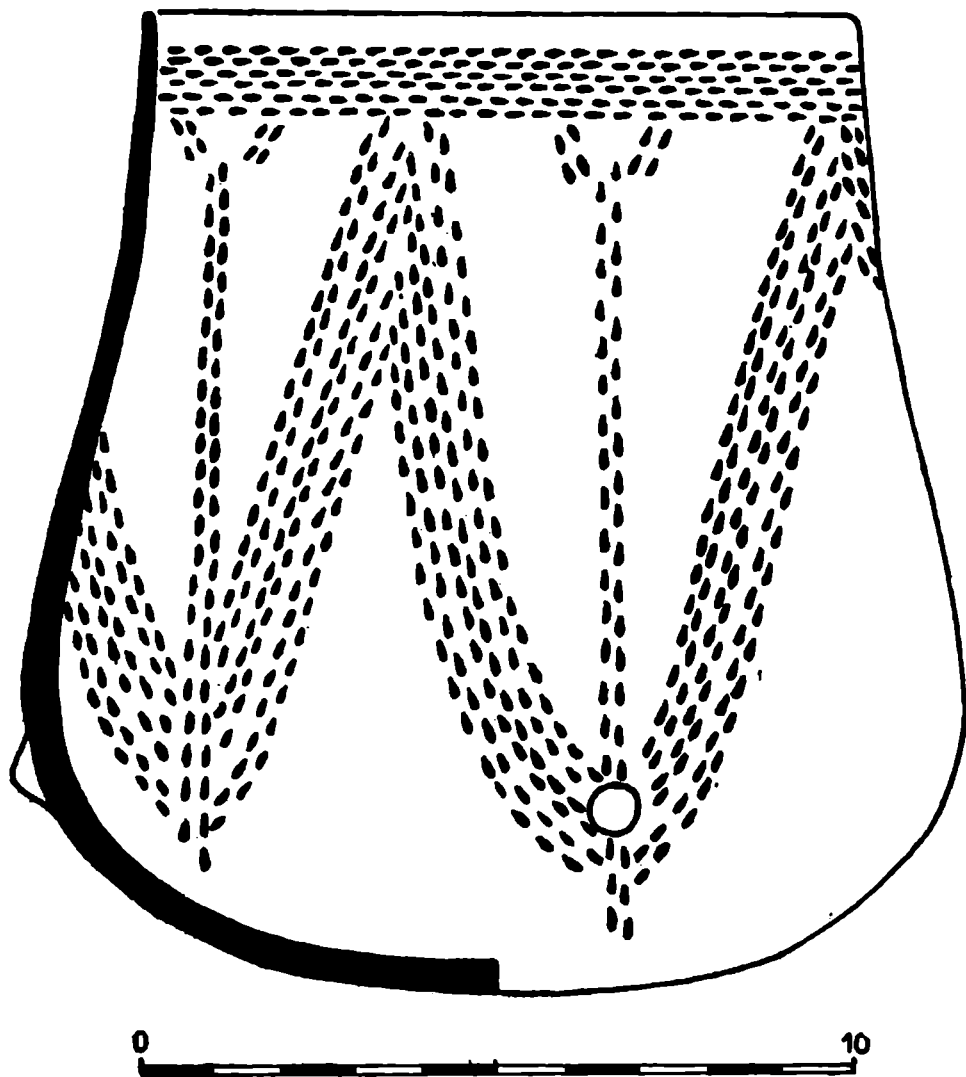
¹² Hrob H₂ z Těšetic-Kyjovic má orientaci hlavy SSV, obličje JJV; hrob 37 z Vykova-Markovy cihelny má hlavu k jihu. Srov. V. Podborský, 1969, 574, náš obr. 2.

¹³ M. Zápotocká, Das Skelettgrab von Praha-Dejvice — Beitrag zum chronologischen Verhältnis der Stichbandkeramik zu der Lengyel-Kultur, AR XIX, 1967, 66–70.

¹⁴ M. Zápotocká, Die Hinkelsteinkeramik und ihre Beziehungen zum zentralen Gebiet der Stichbandkeramik, PA LXIII, 1972, č. 2, 313, obr. 8; 317, obr. 9; 323, obr. 10; 333, obr. 12.

¹⁵ V. Podborský, Současný stav výzkumu kultury s moravskou malovanou keramikou, SIA XVIII, č. 2, 1970, 244.

K dispozici je keramika z objektů č. 20, 72, 73, 74, 75. Obr. 3–7 přináší výběr výrazného zdobeného i nezdobeného keramického materiálu, zachovaného ve střepech. Nepředkládám podrobný rozbor typologie a chronologie. Jde mi o upozornění na některé morfologické rysy keramiky a jejich analogie v několika příkladech. V závěru bych se dotkl otázky technologie VK v souvislosti s problémem použití tuhy při výrobě neolitické keramiky.

Obr. 3. Vyškov na Moravě – bývalá Markova cihelna. Rekonstrukce nádoby z objektu č. 72.

Jáma č. 20 se svými několika drobnými keramickými zlomky dovoluje podrobnější kulturní a chronologickou klasifikaci. Ostatní objekty č. 72–75 poskytly závažnější zdobený i nezdobený keramický materiál, ze kterého lze doplnit jeden exemplář (obr. 3).

Nezdobená keramika ve všech jámových souborech zachovává standardní tradici, blízkou nezdobené keramice nejmladšího lineárního neolitu – šáreckého stupně kultury s LnK (obr. 4 : 1–7, 8–11; obr. 6 : 4; obr. 7 : 4, 5, 10–13, 16, 19). Považuji za nutné upozornit na zmíněný jev, přestože ve zpracování moravského šáreckého stupně LnK zastávám názor o reálné nesouvislosti jevů šáreckého stupně LnK a VK z genetického hlediska.¹⁶ Znovu je tak možné ověřit na konkrétních dokladech poznatek B. Soudského – I. Pavlů o jemné keramice, která je jedinou nositelkou technologického pokroku a je podkladem kulturního hodnocení.¹⁷

Zdobená keramika by zasluhovala podrobnějšího srovnání s ostatním moravským materiálem, který je však – až na výjimky jako Těšetice-Kyjovice – ve většině případů nálezově znehodnocen. Proto jen několik úvah: jámový soubor č. 72 by v duchu koncepce M. Steklé-Zápotocké mohl být řazen podle výzdoby některých tvarů (obr. 3; 4 : 19, 21) i druhu vpichu (obr. 4 : 15, 16, 18, 20) na počátek III. fáze autorkou podaného vývoje VK,¹⁸ vystupují tu snad i pokračující motivy II. fáze (obr. 4 : 13, 14). Soubory č. 73, 75 vykazují znaky obecně považované za příslušné do III. a IV. fáze VK; příklady z jiných lokalit najdeme například v Těšeticích-Kyjovicích¹⁹ (srovnej obr. 5 : 2, 14, 21), ve Kšelích²⁰ (srovnej obr. 5 : 4, 18), ze starších nálezů v Čelákovcích n. L.²¹ (srovnej obr. 7 : 20). V žádném případě však na lokalitě nevystupují motivy výhradně příznačné pro II. fázi VK, jak tomu bylo například v Žalanech u Teplíc, kde byla navíc horizontální stratigrafii potvrzena nesoučasnost II. a IV. fáze VK.²²

Trojúhelníkovité výzdobné motivy doložené na několika fragmentech z jámy č. 74 bývají považovány za indikátor mladšího vývojového období VK ve smyslu nesouhlasu výzdoby s tektonikou nádoby a uvolnění ornamen-

¹⁶ Zpracování moravského šáreckého stupně LnK bylo předmětem diplomní práce autora příspěvku (*J. Jaroš, Šárecký stupeň kultury s lineární keramikou na Moravě, díl 1.–3., Brno 1972*) na katedře prehistorie FF UJEP v Brně. K nezdobené keramice srovnej díl 3., tab. 25 : 2–5; 26 : 1–7; 29–32 atd. Český materiál podrobil studiu S. Vencel, *Studie o šáreckém typu, SbNM XV, 1961, č. 3, f. A – historie, tab. 5 : 16; 7 : 36, 38; 8 : 52; 11 : 11, 13–14; 12 : 15, 16, 18 atd.*

¹⁷ *B. Soudský–I. Pavlů, Interpretation historique de l'ornement linéaire, PA LVII, 1966, č. 1, 92–93.*

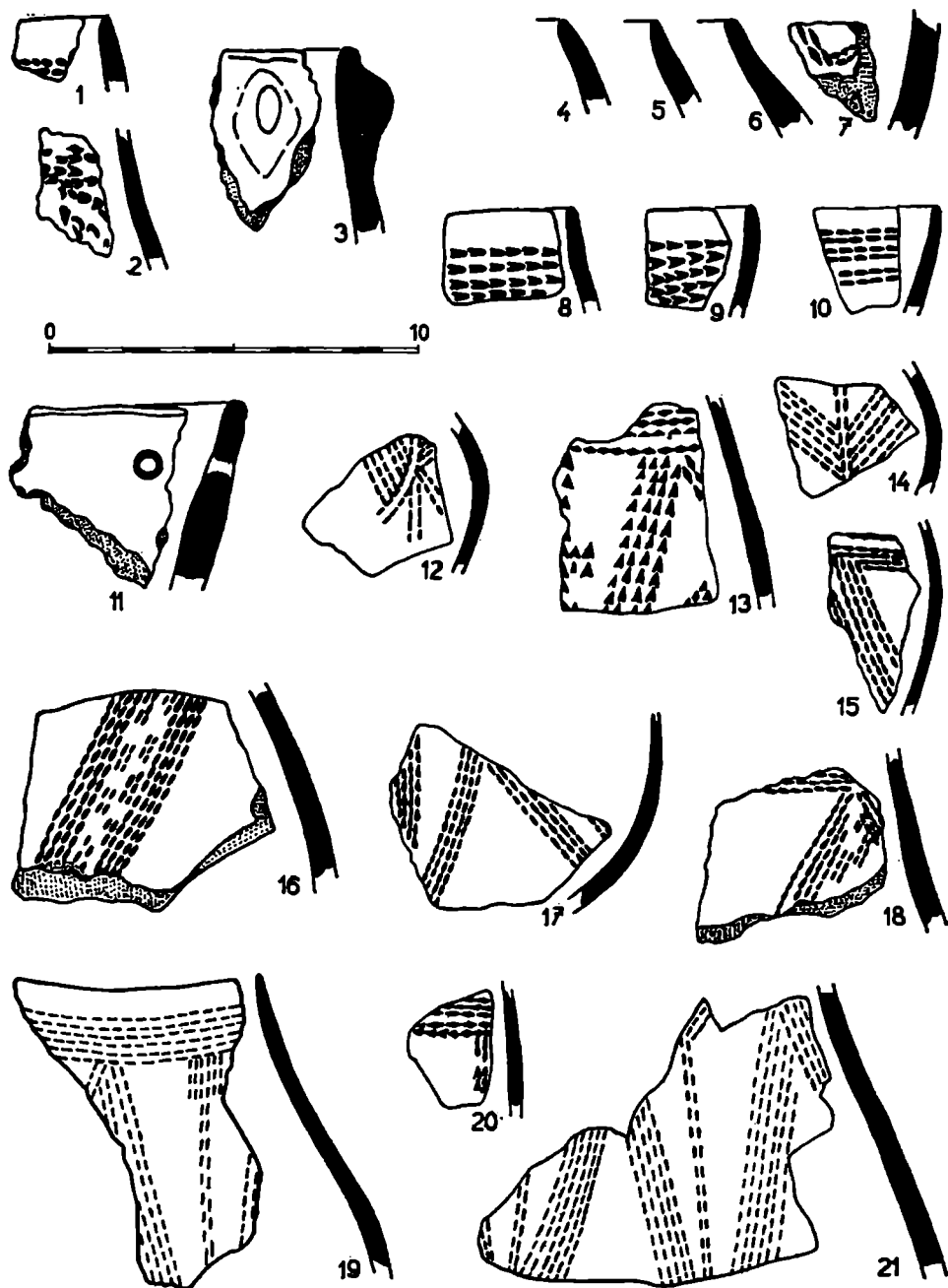
¹⁸ *M. Steklá, Třídění vypíchané keramiky, AR XI, 1959, 218–226 (vymezení II. a III. fáze; k pokračujícím motivům II. fáze srov. obr. 99, 100).*

¹⁹ *V. Podborský, 1969, obr. 8 : 8 – III. fáze; obr. 8 : 1–2 atd. IV. fáze, analogická s přínášeným obr. 18 : 5.*

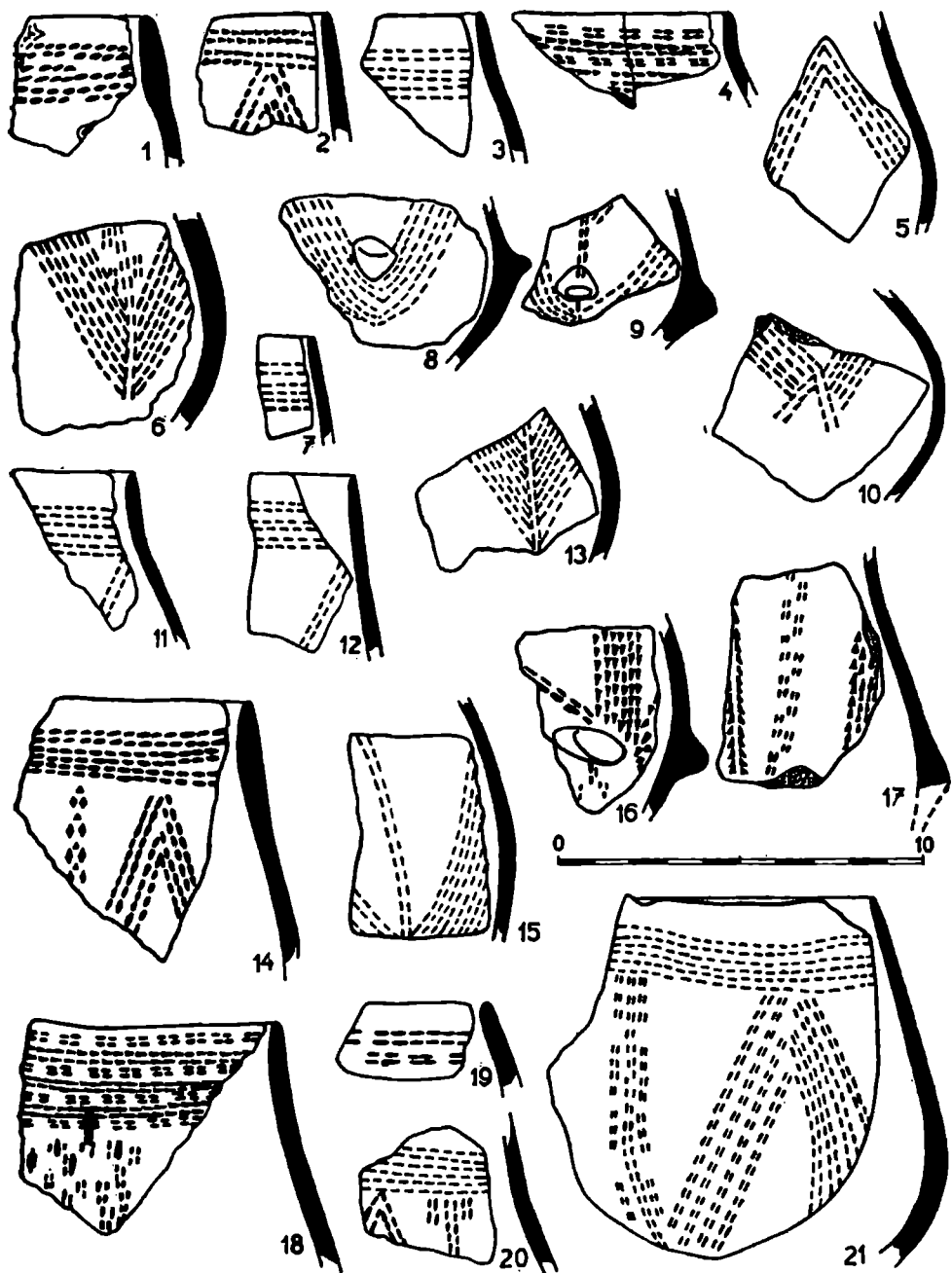
²⁰ *B. Bath-Bílková, Sídliště kultury s vypíchanou keramikou ve Kšelích, okr. Kolín, AR XXI, 1969, 675, obr. 4; 676, obr. 5.*

²¹ *A. Stocký, Pravěk Země České, I. díl. Věk kamenný, Praha 1926, tab. XL : 15.*

²² *N. Mašek–M. Zápotocká–S. Vencel–M. Slabina, Neolitické a pozdně halštatské sídliště v Žalanech u Teplíc, AR XXI, 1969, 723–753, obr. 8–12, 14–16 – II. fáze; obr. 6–7 – IV.b fáze.*

Obr. 4. Vyškov na Moravě — bývalá Markova cihelna. 1–7 — objekt č. 20; 8–10 — objekt č. 73; 11–21 — objekt č. 72.

Obr. 5. Vyškov na Moravě — bývalá Markova cihelna. Keramika z objektu č. 73.

tačního projevu. Tak o nich soudil již A. Stocký,²³ dále L. Horáková-Jansová²⁴ a později je M. Steklá-Zápotocká zařadila do své IV. fáze vývoje VK.²⁵ Výskyt těchto charakteristických výzdobných projevů by rovněž navštěvoval datování zjištěného osídlení s VK v Markově cihelně do období III. až IV. fáze (obr. 6 : 1, 3, 9; 7 : 3, 7, 9). V případě jámy č. 74 se objevuje kombinace šachovnicové výzdoby — lze-li ji takto v daném případě pojímat — s trojúhelníkovitou. Velmi blízké příklady trojúhelníků ve výzdobě české VK pocházejí z Černého Vola-Podbaby,²⁶ Hustřířan²⁷ a Kyšic.²⁸ Podobné kulturní a časové postavení mají tyto výzdobné motivy v Polsku a Německu,²⁹ objevují se zde na mladší vypíchané a rössenské keramice. Je na místě podotknout, že trojúhelníkovitá výzdoba, obvyklá v hinkelsteinské skupině VK, která by mohla svádět k analogiím, je z morfologického hlediska provedena odlišným způsobem.³⁰ Veškeré naznačené srovnání je nepříznivě ovlivňováno fragmentárností nalezené keramiky.

Symbolický ornament je na lokalitě v prostředí VK doložen dvěma keramickými zlomky z jámy č. 74. Jeden z nich lze na základě způsobu provedení (obr. 6 : 4) srovnat s nálezem z Hnidous.³¹ Z jeho polohy na vnitřní straně stěpu lze usuzovat na umístění ornamentu na dně nádoby, jak to je u této výjimečné skupiny dokladů obvyklé. Problém výkladu smyslu uvedené ornamentiky poutá již drahnou dobu badatelský zájem; u nás jej představují práce L. Horákové-Jansové a nověji B. Soudského a I. Pavlů.³² Zvláště práce posledně jmenovaných badatelů postavila otázku na zcela novém základě vázanosti významu této ornamentiky do rámce metronymní rodové společnosti. Nález z bývalé Markovy cihelny zapadá do skupiny plošné symboliky VK, jak je známa z české i německé oblasti.³³ Nejblíže moravskou obdobou je exemplář ze Lhánic.³⁴ Oba jedinci se naproti tomu odlišují od nálezů misky s prostým vypíchaným motivem na vnitřní straně (MM Brno, i. č. 14 463). I moravská symbolika vypíchané keramiky nebude zřejmě uniformní; další fragment z bývalé Markovy cihelny z objektu č. 74 — tedy z téhož jako v předešlém případě — rozšiřuje motivickou paletu o další, snad kosočtverečný vzorec (obr. 6 : 13a, b). Ze vzhledu vnější

²³ A. Stocký, Čechy v době kamenné, Praha 1924, tab. XII : 3, uvádí doklady z Černého Vola a mezi nimi i stěp s trojúhelníkovitou výzdobou pod označením „nejmladší vypíchaná keramika“; *týž*, Pravek Země České, Praha 1926, 68; tab. XLII : 4; XLVI : 1-3; XLVII : 5. Na str. 68 je tato výzdoba uváděna na „nejmladších nádobách.“

²⁴ L. Horáková-Jansová, Ke vzniku české vypíchané keramiky, OP XI, 1938, Praha 1938-1939, 108, uvádí trojúhelníkovitý motiv jako hojný v mladé vypíchané keramice.

²⁵ M. Steklá-Zápotocká, AR XI, 1959, 228-229 (výzdoba IV. fáze).

²⁶ Viz pozn. 23. A. Stocký, 1926, 68 — lokalita Černý Vůl — Podbaba.

²⁷ Pleslová-Štiková, AR IX, 1957, 38, obr. 19.

²⁸ A. Stocký, 1926, tab. XXXIII : 15.

²⁹ T. Wiślański (editor), The Neolithic in Poland, Wrocław-Warszawa-Kraków 1970, 66, Fig. 20 : 3, 8, 12; H. Müller-Karpe, Handbuch der Vorgeschichte, Band II, Jungsteinzeit, Tafeln, München 1968, Taf. 228 : 37; 230 : 10 aj.

³⁰ M. Zápotocká, PA LXIII, 1972, č. 2, Abb. 33, 34b, c; 36d, str. 358-361.

³¹ A. Stocký, 1926, Tab. LI : 8a, b; L. Horáková-Jansová, 1938, 129, obr. 31 : 15; B. Soudský-I. Pavlů, PA LVII, 1966, č. 1, 118, str. 19 : 16.

³² L. Horáková-Jansová, 1938, 126-130; B. Soudský-I. Pavlů, 1966, 91-125.

³³ Viz pozn. 32; též H. Müller-Karpe, 1968, Taf. 200-201, 228, 233.

³⁴ M. Steklá-Zápotocká, 1959, 233, obr. 103 : 1, 1a, b.

strany střepu nelze odhadnout, zda-li zachovaná vypíchaná výzdoba nebyla rovněž součástí složitější ornamentační, popřípadě symbolické struktury. V této souvislosti lze vyslovit domněnku o výskytu zmíněné ornamentiky vzhledem k nádobě. B. Soudský a I. Pavlů v práci z roku 1966³⁵ předpokládají symbolický význam ornamentiky pouze v případech jejího umístění na významné místo nádoby, např. na stěny dna. Známe případy, kdy ornament vypíchaných vzorců, považovaných za symbolické, je umístěn i po bocích nádoby — např. z hrobu v Praze-Dejvicích³⁶ nebo z hrobu z německého Rheindürkheimu.³⁷ Naznačenou problematiku řeší oba autoři poukazem na funkční posun významu ornamentiky ze symboliky do dekorativismu. V případě neoddělitelného ornamentu by tento posun byl zcela pochopitelný. Je však otázkou, zdali v případech, kdy nešlo o pouhé mechanické řazení motivů, nýbrž o umístění určitého počtu navzájem samostatných symbolů na stěnách nádob, nejsou tyto jevy výrazem určité funkce (např. zmocňování účinku, ochrany aj. podobně, jak je to známo u etnografických dokladů),³⁸ kterou doposud nejsme sto osvětlit. Je možné, že výskyt této ornamentiky není zatím plně postihován. Jsou doloženy i případy spojení vypíchaného ornamentu s plastickým projevem na dokladech, jejichž ideový smysl je považován za nesporný (například na střepu „obličejové nádoby“ z Chabařovic).³⁹ V naznačeném předpokladu se shodují s myšlenkami M. E. Mallowana, B. Soudského a I. Pavlů o vzájemném vztahu určitých druhů výzdoby s funkcemi nádob.⁴⁰ Celou otázku jistě přehodnotí další komplexní studium neolitické keramiky, založené nejen na vybraných dokladech, nýbrž na interdisciplinárním přístupu při exaktním zpracování archeologického materiálu především klíčových neolitických lokalit na našem území.

Z jámových souborů z bývalé Markovy cihelny ve Vyškově bylo vybráno pět vzorků, ze kterých K. Draždák provedl difrakční rentgenometrickou analýzu. Cílem rozboru vybraných vzorků z objektů č. 72, 73, 74 bylo stanovení přítomnosti či nepřítomnosti tuhy v keramickém materiálu. Tomuto účelu nejlépe vyhovuje difrakční rentgenometrická analýza pro svou exaktnost; proto je využívána různým způsobem tam, kde by jiné metody, například chemická, opticko-petrografická, nepřinesly žádoucí výsledky. Použil ji I. Pavlů při stanovení bonity půdy, v zahraničí jí badatelé zkoumali rovněž keramiku.⁴¹

Principy metody podrobně rozebírá K. Draždák ve své kandidátské disertaci.⁴² Uvedený autor zkoumal keramiku moravského šáreckého stupně

³⁵ B. Soudský—I. Pavlů, 1966, 95–101, ovšem v případě LnK.

³⁶ M. Zápotocká, AR XIX, 1967, 69, Abb. 34 : 1.

³⁷ M. Zápotocká, 1972, 359, Abb. 34b; 360, Abb. 35b.

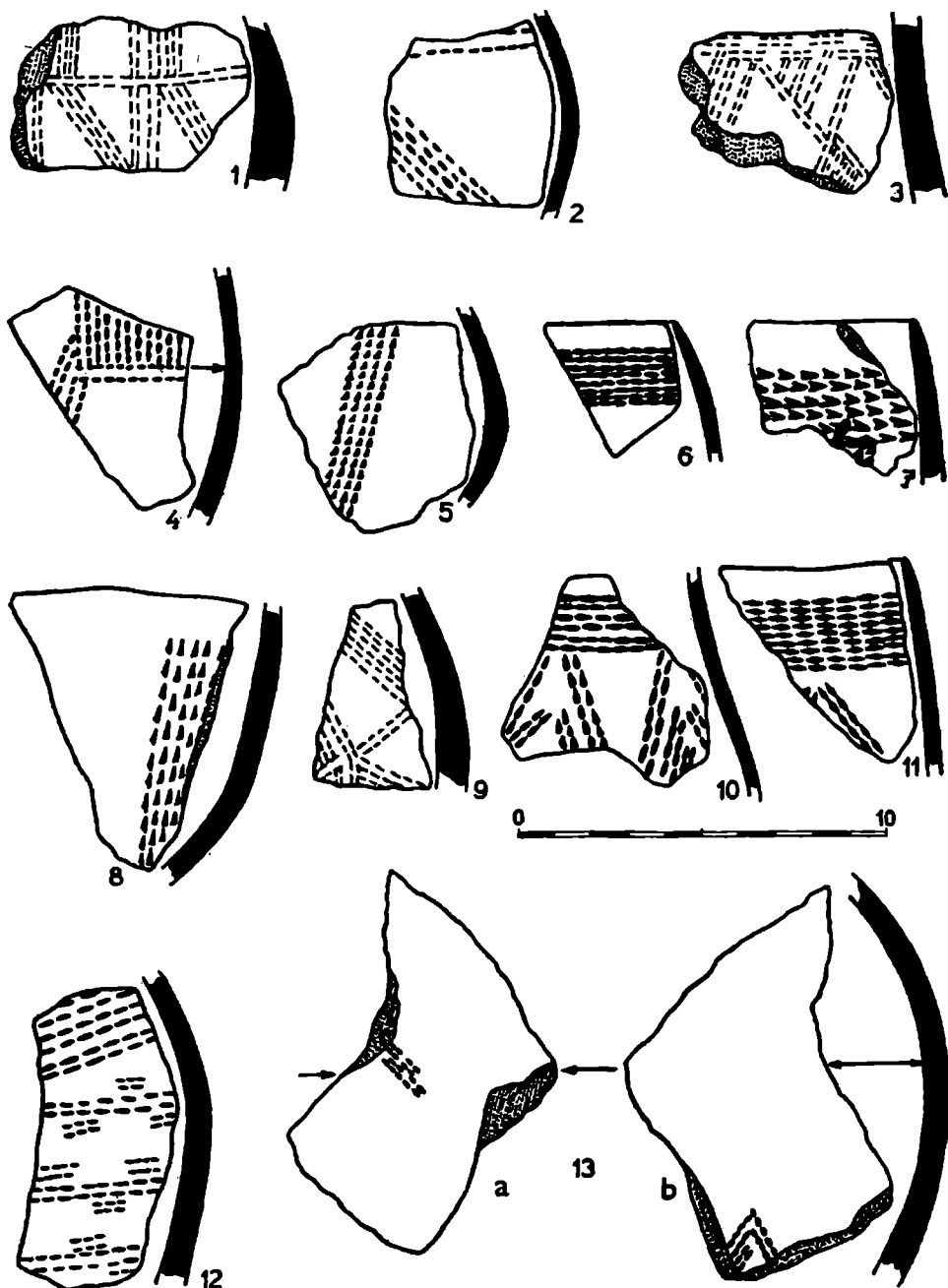
³⁸ Příkladem recentního zmocňování účinku a ochrany mohou být např. zmnožené kříže, viz A. Václavík, Výroční obyčeje a lidové umění, Praha 1959, tab. XXVIII : 40, 41.

³⁹ I. Pavlů, Early „Myths“ relating to the Neolithic Society, AR XVIII, 1966, 709, obr. 220 (5) : 62; 702, cit. J. Vacek, Střep s lidskou maskou z Chabařovic, OP 1936, 10 : 287–288.

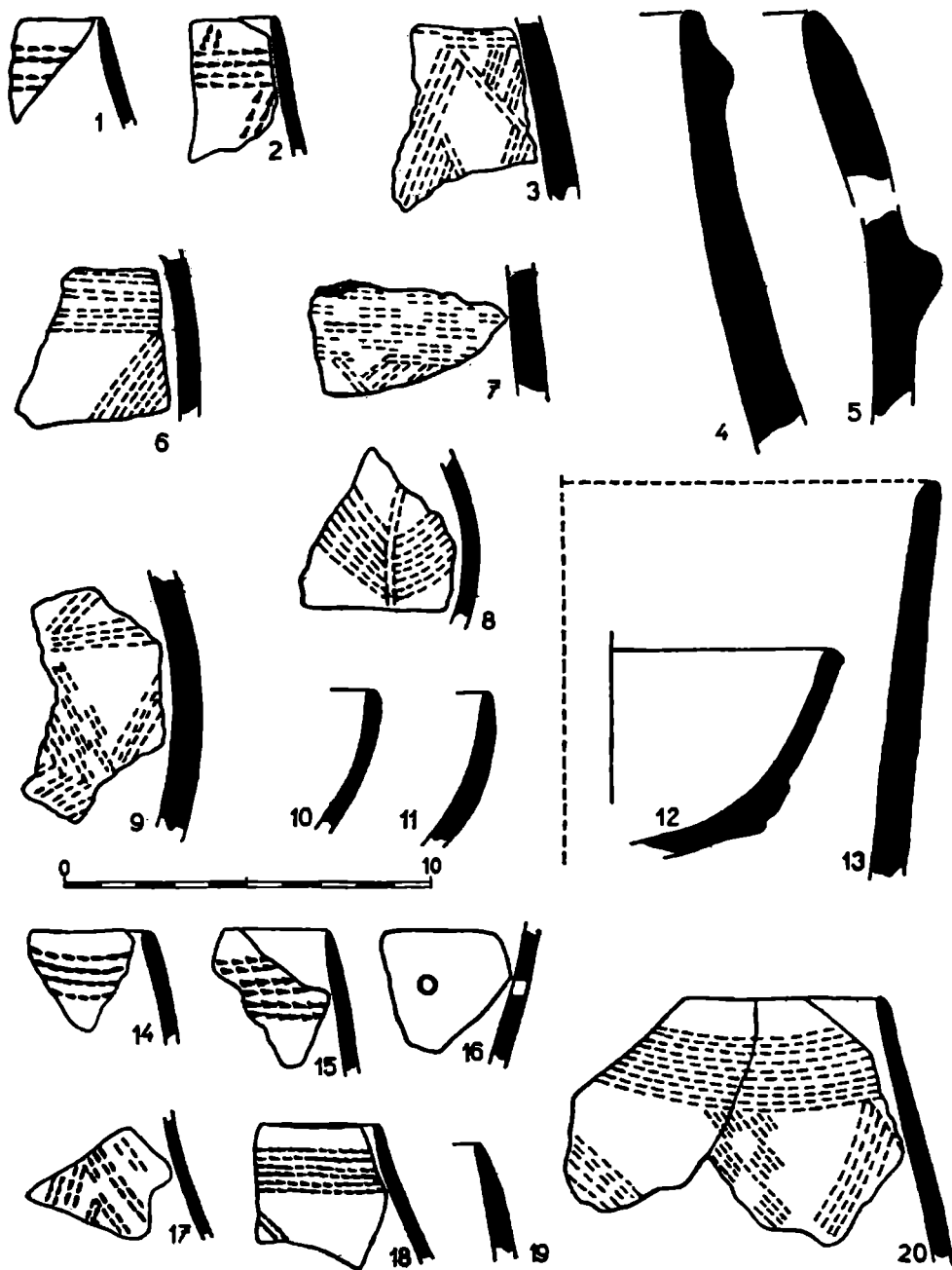
⁴⁰ B. Soudský—I. Pavlů, PA LVII, 1966, č. 1, 93–95.

⁴¹ I. Pavlů, Problém neolitického osídlení jižních Čech, AR XXIV, 1972, 260, pozn. 2.

⁴² K. Draždák, Metody mineralogické analýzy půdní jílové frakce, rukopis, Praha 1969.

Obr. 6. Vyškov na Moravě – bývalá Markova cihelna. Keramika z objektu č. 74.

Obr. 7. Vyškov na Moravě — bývalá Markova cihelna. 1—13 — objekt č. 74; 14—20 — objekt č. 75.

LnK⁴³ a vyhodnotil rovněž výsledek analýzy VK z bývalé Markovy cihelny. Rozborem bylo pořízeno pět difraktogramů. Všechny podaly v podstatě týž výsledek. V materiálu zkoumaných vzorků VK se uhlík ve formě grafitu (alfa C) nevyskytuje. Prokazuje to zejména difraktogram č. 5/a—c. Kontrolně byl vzorek difraktogramu č. 5/a—c vypálen na teplotu 350° C. Asi po třiceti minutách změnil černohnědou barvu na světlehnědou, což nasvědčuje vyhoření substance uhlíku a tím nepřítomnost grafitu. Byl proveden také pokus s ponořením vzorků do peroxydu vodíku s týmž výsledkem.

Analýza VK z bývalé Markovy cihelny byla prováděna v souvislosti s řešením zajímavého problému použití tuhy (alfa C) při výrobě neolitické, zvláště lineární keramiky. Na Moravě patří zásluha o tento problém především R. Tichému, který jako první začal zkoumat výskyt tuhových a tuhovaných keramických výrobků v LnK.⁴⁴ Avšak zájem o problém je staršího data — vzpomeňme jen pokusy A. Stockého s oxidací stěpů⁴⁵ — a zasahuje svým rozšířením i do mladších, časově značně vzdálených pravěkých období (laténskou keramikou podrobili zkoumání K. Ludíkovský a F. Mačkyta⁴⁶ s obdobnými výsledky).

ЗАМЕЧАНИЕ К НАХОДКАМ НАКОЛЬЧАТО-ЛЕНТОЧНОЙ КЕРАМИКИ, НАЙДЕННЫМ НА ТЕРРИТОРИИ БЫВШЕГО КИРПИЧНОГО ЗАВОДА МАРКА В Г. ВЫШКОВ В МОРАВИИ

На территории бывшего кирпичного завода Марка в г. Вышков Г. Крживанек спас в 1936—1962 гг. постепенно свыше 158 поселков и могил различных периодов доисторических времен. Исходя из рукописной документации Г. Крживанка, автор дает оценку находок накольчато-ленточной керамики, найденных в объектах № 3, 14, 20, 72—75 и в могиле с труположением № 37.

Комплексы находок из отдельных объектов представляют большей частью фрагменты, однако были найдены также сохранившиеся комплексы находок. Неорнаментированная керамика сохраняет технологические традиции шарцецкой стадии культуры с линейно-ленточной керамикой. Для датировки является решающим орнаментированная керамика, относящаяся преимущественно ко 2—4 стадии по классификации М. Стеклой-Запотоцкой. Особое внимание автор уделяет треугольным орнаментальным мотивам (рис. 6:1,3,9; 7:3,7,9).

В заключении статьи И. Ярош и К. Драждяк приводят результаты дифракционного рентгенометрического анализа пяти образцов накольчато-ленточной керамики с кирпичного завода Марка. Целью анализа является установить наличие или отсутствие графита в керамике. Результаты анализов показали определенно, что в образцах углерод не встречается в виде графита (alfa C).

Перевел Алеш Бранднер

⁴³ Viz J. Jaroš, 1972, díl 1., 103—110. K. Draždák studoval dva problémy: 1. kvalitní složení barviv MMK, 2. problém tuhy a vypalovací teploty při výrobě nádob moravského šareckého stupně LnK. Výsledky analýzy fragmentu z období moravského šareckého stupně LnK a VK se shodují.

⁴⁴ R. Tichý, O používání tuhy v mladší době kamenné, PA LII, 1961, č. 1, 76—84; týž, Osídlení s volutovou keramikou na Moravě, PA LIII, 1962, č. 2, č. 2, 276—277, 295, 297, 299.

⁴⁵ A. Stocký, 1926, 49.

⁴⁶ K. Ludíkovský, K problematice technologie laténské keramiky, SbČSSA 4, 1970—1, 89—95. F. Mačkyta, Příspěvek k poznání technologie laténské keramiky, SbČSSA 4, 1970—1, 97—98.

**BEMERKUNGEN ZU DEN FUNDEN DER
STICHBANDKERAMIK AUS DER EHEMALIGEN
MAREK-ZIEGELEI IN VYŠKOV IN MÄHREN**

In der ehemaligen Marek-Ziegelei in Vyškov barg G. Křivánek in den Jahren 1936—1962 nach und nach mehr als 158 Siedlungsobjekte und Gräber aus verschiedenen urzeitlichen Perioden. Ausgehend von der handschriftlichen Dokumentation G. Křiváneks würdigt der Autor die Funde der Stichbandkeramik, die in den Objekten Nr. 3, 14, 20, 72—75 sowie im Grab Nr. 37 gefunden wurden.

Die Fundkomplexe aus den einzelnen Objekten sind ziemlich fragmentarisch, es haben sich aber Fundkomplexe erhalten. Die unverzierte Keramik wahrt die technologischen Traditionen der Šárka-Stufe der Linearbandkeramik. Für die Datierung ist die verzierte Keramik entscheidend, die durchweg in die II.—IV. Phase nach der Klassifizierung von M. Steklá-Zápotocká einzureihen ist. Besonderes Augenmerk widmet der Autor den dreieckförmigen Ziermotiven (Abb. 6 : 1, 3, 9; 7 : 3, 7, 9) und den symbolischen Ornamenten (Abb. 6 : 4).

Am Schluß ihres Beitrags publizieren J. Jaroš und K. Dražďák die Ergebnisse der röntgenometrischen Difraktionsanalyse von fünf Proben der Stichbandkeramik aus der Marek-Ziegelei. Diese Analyse verfolgte den Zweck, das Vorhandensein oder Fehlen von Graphit in der Keramik festzustellen. Die Ergebnisse dieser Analysen zeigten eindeutig, daß in den Proben Kohlenstoff in Form von Graphit (Alpha C) nicht vorkam.

Übersetzt von Dr. Alfons Hubala

